نوع مقاله: کاربردی

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
www.jvfc.ir
دوره دوم، شماره چهارم، پیاپی (۸)،زمستان ۱۴۰۰

فصلنامه چشم انداز شهرهای آینده
Future Cities Vision

بررسی و تحلیل وضعیت حکمروایی شهری در منطقه ۲۲ شهر تهران

دکتر حسین حاتمی نژاد. دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران.تهران.ایران.
سیده فاطمه مزیدی. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، پردیس کیش، دانشگاه تهران.تهران.ایران[۱].
ابراهیم فرهادی. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران .تهران.ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۲۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۱/۰۳

چکیده

حکمروایی، هم چون بسیاری از مفاهیم، اصطلاحی است با تفسیرهای متعدد. برخی آن را با حکومت وبرخی دیگران را با دموکراسی یکی می دانند. حکمروایی ساختاروفرایندهایی است برای تعیین نحوه استفاده ازمنابع موجوددرجهت منفعت عمومی. حکمروایی نه تنها با تشکیلات دولتی ورسمی و هم چنین نهادهای شهری ومنطقه ای که رسما امور عمومی را اداره می کنند ارتباط میابد، بلکه فعالیت بسیاری از گروه های سیاسی و اجتماعی دیگررانیز در برمی گیرد. حکمروایی، هنر حکومت کردن و بهترین شیوه سرپرستی و مدیریت منفعت عمومی است . در این پژوهش هدف ،ارزیابی شاخص حکمروایی خوب شهری در منطقه ۲۲ تهران با توجه به مدیریت یکپارچه در ابعاد ملی (زیر ساخت ها وبستر های قانونی) و منطقه ،محلی (سازمان ها و شهرداری ها در سطح منطقه و محلی) می باشد .روش تحقیق این پژوهش توصیفی – تحلیلی بوده که از منابع کتابخانه ای – اسنادی ، پرسشنامه و پیمایش های میدانی جهت گرد آوری اطلاعات مورد نیاز استفاده گردیده است .از آنجایی که دیدگاه شهروندان و مدیران منطقه ۲۲ در مورد وضعیت شاخص حکمروایی خوب شهری و بویژه شاخص مشارکت مقایسه شده است ،حجم نمونه در این پژوهش ۳۲۲ نفر از شهروندان منطقه ۲۲ و ۵۰ نفر از مدیران شهری شهرداری می باشد .روش تحلیل داده ها به دو طریق آمار توصیفی و استنباطی صورت گرفت و از نرم افزار spss و Excelجهت تجزیه و تحلیل اطلاعات بهره برده شده .جهت تحلیل دیدگاه های شهروندان و مدیران از آزمون تی مستقل بهره برده شده . نتایج پژوهش نشان می دهد وضعیت شاخص حکمروایی خوب شهری در زیرشاخص مشارکت از دیدگاه شهروندان در وضعیت نسبتا خوب و از دیدگاه کارشناسان در وضعیت بدی قرار دارد. در راستای هدف تحقیق برای علت یابی نبود حکمروایی خوب شهری در قالب سوالات بسته از مدیران پرسیده شد نتایج نشان می دهد حکمروایی در صورتی تحقق پیدا می کند که مدیریت یکپارچه با اصلاح قوانین و زیر ساخت ها ایجاد شود.

واژگان کلیدی: حکمروایی خوب شهری، مشارکت، منطقه ۲۲ تهران.

۱ . نویسنده مسئول: s.f.mazidi@gmail.com

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

مقدمه

مدیریت شهری را می توان سازمان فراگیر و در برگیرنده اجزای رسمی و غیر رسمی موثر و کارامد دانست که در ابعاد مختلف اجتماعی ،اقتصادی ،کالبدی ،حیات شهر تاثیر دارند و با ماهیت چند عملکردی در حوزه سیاست گذاری ،برنامه ریزی و اجرا برآن هستند تا به اداره هدایت ،کنترل و توسعه همه جانبه پایدار شهربپردازند و افزایش کیفیت زندگی شهروندان و رفاه شهروندان را محقق گردانند (رفیعیان و حسین پور، ۱۳۹۶، ص ۱۴).

وظایف مدیریت شهری را می توان در چارچوب مفاهیمی همچون برنامه ریزی شهری ،وظایف عمران ،وظایف خدماتی ،تامین بهداشت شهری،خدمات اجتماعی ،وظایف ایمنی ،وظایف فرهنگی ،ارتقای محیط زیست شهری ،وظایف نظارتی بیان کرد .امروزه چهار نوع وظیفه را برای مدیریت شهری بهینه در نظر گرفته اند .برنامه استراتژیک،ارائه وتوزیع خدمات اجتماعی ،مدیریت وبهبود سرمایه گذاری های زیربنای ،ارتقارشد اقتصادی و بهبود شرایط زندگی مردم است.امروزه برای تحقق وظایف مدیریت شهری مدیریت دو سطحی پیشنهاد شده است .این الگو دارای دو سطح اداری شهری است که یکی شهردارای سطح منطقه ای است که کل مجموعه شهری را در برمی گیرد ودیگری شهر داری سطح محلی است که در هر کدام از شهر ها وشهرک ها ی موجود در مجموعه شهری شکل می گیرد .شهرداری سطح منطقه ای معمولا خدماتی که ابعاد منطقه ای دارند ارائه می کنند و شهرداری محلی نیز خدماتی را ارائه می کنند که جنبه محلی تر به خود می گیرد .در این الگوی مدیریتی به دلیل وجود نظام شهری مرجع در حوزه کلان شهری و فراهم سازی در نظر گیری تعاملات واکنش های دورن منطقه ای فرایند برنامه ریزی ،سازماندهی ،هماهنگی ،کنترل و نظارت برای هدایت و راهبردی منطقه شهری به صورت شایسته تری محقق گردد .این الگوی مدیریتی در برخی از کشور ها مانند ترکیه واستانبول به کار بسته شده است (همان،۱۶، ۲۰).

تا قبل از دهه ۱۹۸۰ مدیریت دولتی سنتی پارادایم مطرح در حوزه مدیریتی بود اما با ظاهر شدن ابعاد منفی و نقاط ضعف آن در همین سال ها در کشور های انگلستان و آمریکا پارادایم دیگری به نام مدیریت دولتی نوین تولد خود رااعلام داشت و خصوصی سازی و پیمان کاری را شعار خویش قرار داد . اما وعده های این جریان فکری نیز در کشور مبدا آن سرابی بیش نبود و بزودی مشخص شد این پارادایم نیز قادر نیست خیر و رفاه مناسب و عادلانه ای برای شهروندان فراهم سازد پس بشر مجددا در جست وجوی پارادایم دیگری برامد که ظهور خدمات عمومی جدید و حکم رانی خوب از جمله انهاست .اولین مرجع که در این زمینه مباحثی را مطرح نمود بانک جهانی است که در گزارشی در سال ۱۹۸۹آن را به عنوان ارائه خدمات عمومی کارامد نظام فضایی قابل اعتماد و نظام اداری پاسخگو تعریف نموده است .بانک جهانی ابداع کننده واژه حکم روایی وتوسعه دهنده این مفهوم است . ریشه نظری این موضوع به کارهای افرادی مانند مک لاین در انگلستان انجام داده ند برمی گردد (رفیعیان و حسین پور، ۱۳۹۶، ص ۹۵). به عقیده او ، تقاضای فزاینده مردم شهر ها این است که حکومت شهری باید در قبال روندهای تغییر در شهر ((پاسخگوتر)) ، اقداماتش با مسائل شهری و تحول آنها ((متناسسب تر))و نسبت به اجتماع ((مسئول تر)) باشد ، به عنوان بخشی از نظام یادگیری بهتر عمل کند و نقش مهمی در پیش بینی ، کشف و استقبال از آینده ایفا کند .وی تحقق این خواسته ها را در گرو ارتباط با نظام اجتماع و تعریفی از حکمروایی به مثابه فرایندی که متضمن نظام به هم پیوسته ای از ((حکومت)) و ((اجتماع)) به طور توام است ، می داند (برک پور ، ۱۳۹۸، ص ۱۹).حکم روایی شهری فرایندی است که براساس کنش متقابل میان سازمان ها ونهادهای رسمی اداره شهر از یک طرف و نهادهای غیر رسمی جامعه مدنی یا عرصه عمومی از طرف دیگر شکل می گیرد . مشارکت نهادهای غیر رسمی و تقویت عرصه عمومی اداره شهر می تواند به سازگاری منافع گوناگون و در نتیجه به پایداری توسعه شهری منجر شود (اسدی و دیگران ،۱۳۹۲، ص ۱۴۵).

در سال های اخیر تحقیقات زیادی در رابطه با حکم روایی خوب شهری در شهر های مختلف ایران مانند تهران ،اصفهان ،شیراز ،مشهد(کاظمیان و دیگران، ۱۳۹۱ –اکبری و دیگران، ۱۳۹۲–تقوایی و تاجدار ۱۳۹۴– هاشمی و

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

دیگران، ۱۳۹۶– پورعزت و دیگران، ۱۳۹۷) انجام شده است. نتایج این تحقیقات برمی آید که شهر های ایران از نظر اصول حکم روایی خوب در جایگاه مناسبی قرار ندارند . تحقیق حاضر به بررسی جایگاه منطقه ۲۲ تهران به عنوان یک کلان شهر ملی از لحاظ شاخص های موثر در پیاده سازی مفهوم حکم روایی خوب شهری و شاخص مشارکت با توجه به ابعاد ملی و محلی در راستای مدیریت دو سویه می پردازد.

حکمروایی شهری

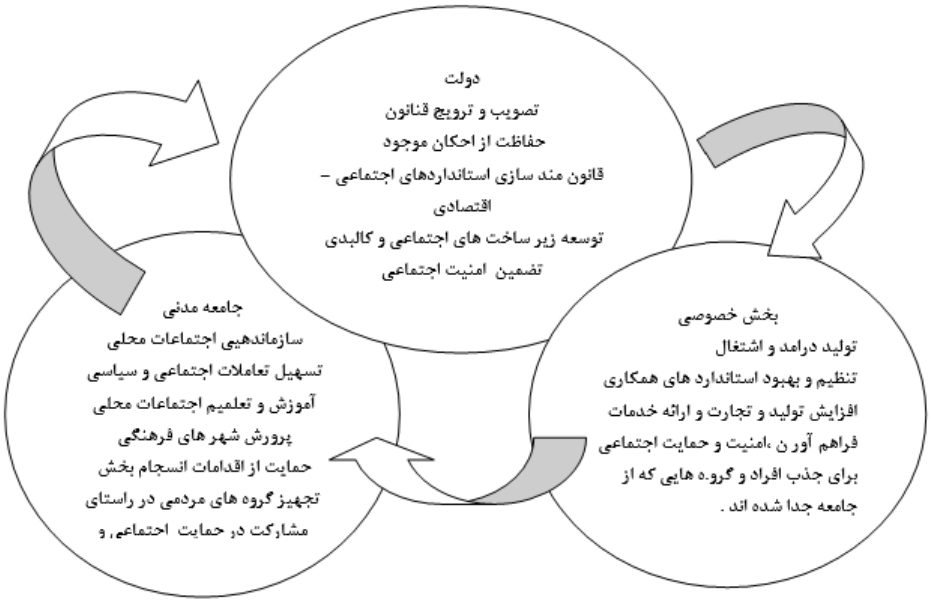
مفهوم حکمروایی خوب شهری

حکمروایی را می توان رابطه جامعه مدنی و دولت تعریف کرد . چارچوب حکمروایی شهری به ما این امکان را می دهد عناصری را به حساب آوریم که به طور متداول ، اغلب خارج از فرایند سیاست عمومی تلقی شده اند ، اما در توسعه اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی شهرهای جهان سوم موثر است و در منظر شهری و شکل ساخته شده شهر ها بسیار دخالت دارند . این عناصر شامل انجمن های شهری ، کار گزاران غیر قانونی سازمان های بخش غیر رسمی ، گروه ههای مبتنی براجتماع و جنبش های اجتماعی هستند که همگی مبتنی براجتماع و جنبش های اجتماعی هستند که همگی بربریخت شناسی و توسعه مراکز شهری تاثیر فراوان می گذارند(دربان آستانه و رضوانی ، ۱۳۹۰ ، ۱۸۲ و ۱۸۱& Mckinlay،1:1999).

مفهوم حکمروایی که در مقیاس های گوناگون محلی ، شهری ، ملی و حتی بین المللی به کار می رود برهمیاری دولت و جامعه مدنی مبتنی است . این مفهوم براین اصل بنیادی استوار است که دولت ها به جای آنکه به تنهایی مسولیت کامل اداره جامعه را در تمام سطوح آن برعهده گیرند و به تعبیر دیگر حکومت کنند ، باید در کنار شهروندان ، بخش خصوصی و مردمی ، به عنوان یکی از نهادها یا عوامل مسول اداره جامعه محسوب شوند .با این تعبیر دولت نقش تسهیل کننده و زمینه ساز توسعه جامعه را در سطوح ، ملی ، محلی و شهرداری ایفا می کند . با ورود شهروندان یا به مفهوم سازمان یافته تر آن ، جامعه مدنی ، به عرصه تصمیم گیری و سیاست گذاری ، فرایند اداره شهر از یک نظام اقتدار گرا و آمرانه به فرایندی مردم سالار و مشارکتی تبدیل خواهد شد . با توجه به این که شهر ها عرصه اصلی زندگی امروزی به شمار می آیند و بخش عمده پویش های اجتماعی در شهر ها روی می دهد ، مفهوم حکمروایی درمقیاس شهر، اهمیتی ویژه می یابد. (برک پور ، ۱۳۸۵) در واقع لغت و مفهوم حکم روایی اشاره به پاسخ گو بودن هم در سیاست گذاری و هم در اجرا دارد . مکارنی و همکاران حکمرانی را رابطه بین جامعه مدنی و دولت ،بین حکمرانان و حکمرانی شوندگان می دانند (mccarney etal :1995 :5). کارلیک در این ارتباط می گوید ؛حکمرانی خوب مدیریت کارآمد امور عمومی از راه برپا کردن یک حکومت و قواعد مشروع و قانونی در راستای پیشبرد ارزش های اجتماعی افراد و گروه ها است(plumptre&graham :1999:2). در این تعریف به بعد هنجاری حکمروایی توجه شده ،ولی بعد سیاسی (پایبندی حکومت به مصالح همگانی) وبعد فنی –اداری (توانمندی بورو کراتیک)ان ،از نظر دور مانده است . زیرا حکمروایی نتنها نهادهای حکومتی را در برمی گیرد ، بلکه مکانیسم های غیر رسمی و غیر حکومتی را نیز شامل می شود ؛مکانیسم های که اشخاص و سازمانها از طریق انها نیازهایشان را تامین می کنند و خواسته هایشان را برآورد می سازند (atkinson:1998:3).براساس تعریف برنامه عمران سازمان ملل متحد ،حکمروایی خوب عبارت است از ؛ مدیریت امور عمومی براساس حاکمیت قانون ، دستگاه قضایی کار آمد و عادلانه و مشارکت گسترده مردم در فرایند حکومت داری (اسماعیل زاده و صرافی ،۱۳۸۵ :۶). برنامه توسعه سازمان ملل متحد (unbp)در تعریفی دیگرحکمروایی را این چنین تعریف می کند : حکمروایی علمی اقتصادی ، سیاسی و اقتدار اجرایی برای مدیریت کردن امور کشور در همه سطوح آن شامل مکانیزم ها ، پروسه ها و نهادهاست به طوریکه شهروندان و گروه ها علایقشان را به صداقت تحقق می بخشند ، حقوق قانونی شان را مطالبه نموده و با موانع برخورد می کنند و اختلاف نظرهای خود را از بین می برند.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

حکمروایی شهری ، فرایندی است چند جانبه میان کنشگران رسمی اداره شهر از یک طرف و نیز فعالان عرصه مدنی به عنوان کنشگران غیر رسمی که تعاملات چند وجهی انها می تواند به سازگاری منافع گوناگون در بین کنشگران منجر شود . آنچه در این مفهوم باز نمود دارد ، همانا وارد شدن جامعه مدنی و نیز بخش خصوصی به فرایند برنامه ریزی و اداره امور(شهری)است (رهنما و دیگران ، ۱۳۸۹: ۲۰۴). در این میان دولت یکی از کنشگران است و دیگر عوامل دخیل در حکمروایی ، بسته به سطح مورد بحث ، مختلف هستند . همان طور که در نمودار شماره ۱ نشان داده شده است ، این تعامل می تواند در سطح اقشار مختلف یا سازمان های گوناگون تعریف شود .

شکل۱. ارتباط و وظایف دولت ، بخش خصوصی و جامعه مدنی در مدل حکمروایی

اهداف حکمرانی شهری

هدف از حکمرانی شهری تقویت فرایند توسعه شهری است به گونه‌ای که در جامعه، زمینه و محیط مناسبی برای زنـدگی راحت و کارآمد شهروندان، به‌تناسب ویژگی‌های اجتماعی و اقتصادی آنان فراهم شود. در مباحـث گذشـته بـه مفـاهیم و روند شکل‌گیری حکمرانی شهری پرداخته شد که با توجه به روند ذکر شده بر پایه مفاهیم، می‌توان اهداف کلان ذیـل را برای حکمرانی شهری بیان کرد:

- بازساخت جامعه مدنی برای تقویت و اعتلای بیشتر سازمان‌ها ، نهادها و جوامع محلی؛
- کاهش فقر و جدایی گزینی‌های اجتماعی ، قومی و فرهنگی در شهرها؛
- افزایش مشارکت و مداخله افراد و صاحبان منافع در فرایندهای سیاسی درون شهرها؛

حکمروایی شهری به طور خاصتر نیز اهداف عملیاتی زیر را دنبال می کند:

- کاهش فساد؛
- بهبود کیفیت و افزایش امکان زندگی برای همه شهروندان؛
- حفظ دموکراسی؛
- ایجاد فرصت و امکان برای مردم به منظور نشان دادن خواسته‌ها و آمالشان در زندگی؛
- اعتلای امنیت، برابری و پایداری UNDP)

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

تحلیل نقش حکمرانی خوب در اسناد فرادستی کشور

به رغم سابقه۴۰ ساله ضرورت حکمرانی خوب در جهان ، این مهم در ایران به یک دهه اخیر باز می گردد که تبلور عملی آن را می توان در قانون برنامه چشم انداز ایران ۱۴۰۴ و نیز قانون برنامه چهارم توسعه اجتماعی ، اقتصادی و فرهنگی ملاحضه کرد . در بررسی روند تکوینی حکمرانی خوب در ایران قابل ملاحظه است که نخستین نشانه های این فرایند با پیروزی انقلاب مشروطه رقم خورد ، ولی الگوبرداری غربی در خصوص این نوع از حکمرانی و نیز عدم پذیرش حکومت با توجه به نظام حکمرانی سنتی و تمرکزگرا در ایران ، مانعی جدی برای اجرای حکمرانی خوب بود ، اما در دهه اخیر با اصلاح و اجرای قانون انتخابات شوراهای اسلامی این مهم وارد نقطه عطف جدیدی شد که آن هم به دلیل ضعف بدنه کارشناسی شوراها و عدم امکان دخالت ایشان در طرح های توسعه محلی عملا حکمرانی خوب را با نا کارآمدی مواجه کرد. از طرف دیگر تاکیدات دین مبین اسلام برلزوم تصمیم گیری های جمعی و نیز بهره گیری از این اصل در تدوین اصول قانون اساسی ، لزوم ارائه راهکارهای اجرایی در این حوزه را امری اجتناب ناپذیر کرده است که در همین راستا بایستی در برنامه های بلند مدت و میان مدت لحاظ شود . از این رو از نخستین اقدامات مثبت انجام شده در این خصوص می توان به سند چشم انداز ۲۰ ساله ایران ۱۴۰۴ و برنامه چهارم توسعه اشاره کرد ، اما به دلیل حذف سازمان مدیریت و برنامه ریزی به عنوان سازمان بالا دست در تدوین این برنامه و نظارت برآن و نیز تاخیر در ارائه برنامه چهارم که با رویکردی کاملا متفاوت از اهداف سند چشم انداز تنظیم شده است ، به نظر نمی رسد سمت گیری مثبتی را لااقل در سال های پیش رو از این برنامه و رویکرد بتوان انتظار داشت .

با بررسی آنچه در روند حکمرانی خوب طی سده اخیر در ایران اتفاق افتاده است می توان دریافت که جامعه مدنی ایران ، خواهان واگذاری امور مدیریتی به مردم از سطوح پایین تا بالا بوده اند ، ولی با وضع قوانین دردوره های مختلف این مهم تا حد زیادی دچار نوسان شده است و به طور عمده دولت و حاکمیت تعیین کننده میزان واگذاری حکمرانی به مردم بوده اند . شاید بتوان از مهم ترین دستاوردهای روند ایجاد حکمرانی خوب بعد از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران را به سند چشم انداز ایران ۱۴۰۴ و نیز برنامه چهارم توسعه در بعد از انقلاب مرتبط دانست و نیز از مهم ترین تحولات این دوره به برگزاری انتخابات شوراهای اسلامی که منشا شکل گیری این نوع مدیریت در کشور بوده اند اشاره کرد ، اما بازگشت به گذشته در برنامه پنجم می تواند تا حدی این روند را تحت تاثیر قرار دهد . از این رو شایسته است تا با بهره گیری از قانون اساسی و در قالب سند چشم انداز ایران ۱۴۰۴ برنامه هایی را به منظور عملی شدن حکمرانی خوب تدوین کرد و به اجرا گذارد .

مشارکت

امروزه مشارکت در اجتماع محلی عامل مهم و موثری در مدیریت شهری محسوب می‌شود که در کشور ما به علت وجود نظام برنامه‌ریز متمرکز از بالا به پایین همواره مشارکت اجتماعی در حاشیه و یا به شکل صوری به اجرا در می آید. همین امر موجب شده است که حوزه عمومی (جز در مواردی) دچار ضعف باشد به بیان دیگر، دولت، اکثر حوزه‌ها را متعلق به خود دانسته و تصدی‌گری و اجرای ملزومات آن را بر عهده داشته است که این امر باعث مشارکت شهروندان به شکل صوری و حداکثر مشورتی می‌باشد و از سوی دیگر شهروندان نیز همواره دولت (به صورت عام) را مسئول و مجری بسیاری از وظایف و امور اجتماعی می‌دانند

از آرمان‌های اصلی توسعه انسانی، توانمندسازی مردم است تا کارگزار در دگرگونی زندگی شخصی و اجتماعی‌شان شوند. همانگونه که آمارتیاسن می‌گوید، در اقدامات توسعه، مردم باید دیده شوند. فرصت مشارکتی داده شود که بطور فعال به سرنوشتشان شکل دهند و نه آنکه صرفا دریافت کنندگان منفعل نتایج برنامه‌های هرچند ماهرانه توسعه باشند (صرافی، ۱۳۹۱،ص،۲۲)

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

برنامه‌ریزی برای مشارکت دادن، حضور آگاهانه، شهروندان در عرصه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، رفاهی و محلی، یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها و ضرورت‌های مدیران شهری است. در این میان نهادهای محلی مانند شوراها و شهرداریها به دلایل مختلف در شکل‌گیری و ساماندهی مشارکت مردم به ویژه در مقیاس محلات و نواحی نقش ارزشمندی دارند (ذاکری،۱۳۸۷،ص،۶۷)

در واقع حضور مردم برای حل مشکلات خود مردم امری لازم است در صورتی که مردم نخواهند یا نتوانند برای کمک به اداره امور شهر یا محله خود گام بردارند، احتمال اینکه مدیریت شهری نتواند مسائل حادی که شهر با آن روبروست را حل کند، بسیار است. از طرف دیگر اگر برنامه‌ریزان و مدیران امر شهری خواهان اجرا و تحقق برنامه‌های خود هستند باید آنها را با محیط اجتماعی خود هماهنگ سازند و چنین امری تنها با مشارکت مردم به دلیل شناخت ژرف آنها از نیازها، خواسته‌ها و محیط اجتماعی خود امکان پذیر است (علوی تبار، ۱۳۸۷،ص،۱۲) در تهران، در سال‌های اخیر با اهتمام مدیریت شهری و همکاری و تعامل نهادها و سازمان‌های زیربط، در قالب تشکیل و حمایت از فعالیت‌های شورایاری‌های محلات، اقدامات بسیار خوبی در زمینه استفاده از ظرفیت مشارکت و همکاری شهروندان و توجه به اولویت‌ها و نیازهای محلی صورت گرفته است و فعالیت‌های دیگری نیز در این جهت به منظور اجرایی کردن رویکرد محله محوری در حال انجام است. یکی از جنبه‌های مهم نظریه حکمروایی خوب شهری، همان بعد مشارکت است چرا که اصل و بنیان نظریه مذکور بر حکومت مردمی استوار است یعنی حکومتی که در آن مردم اداره امور را بر عهده دارند (Dekker & Kempen،۲۰۰۰،ص،۱۳۳)

شهرگرائی و شهرنشینی همراه با رشد فزاینده مسائل انسانی و اجتماعی، از پدیده‌های عمومی و رایج کشورهای درحال توسعه است. جوامعی که از یک طرف فرآیند گذار از اقتصاد معیشتی و روستائی به اقتصاد نوین و شهری و از طرف دیگر نرخ بی سابقه مهاجرت‌های شهری و هجوم اکولوژیکی را تجربه می‌نمایند، چنین دوران را با تنوعی از مسایل و معضلات انسانی، اجتماعی و کالبدی سپری می‌کنند که مبین ناکارآمدی سیاست‌ها و شرایط ساختاری در ابعاد ملی و منطقه‌ای است. تا حد زیادی رشد مادرشهرها و کلانشهرهای ایران محصول سیاست‌های تمرکزگرا و بهم خوردگی تعادل‌های اقتصادی، اجتماعی و مهاجرت نیروهای انسانی فراوان به سمت شهرها و بخصوص شهرهای بزرگ است. و لذا با توجه به رشد لجام گسیخته جمعیت انسانی و محدودیتهای منابع شهری، بسیاری از مسایل و مشکلات شهری از قبیل مسکن، حمل و نقل، آلودگی، مهاجرت، آسیب‌های اجتماعی و حاشیه‌نشینی به طرز بی رویه‌ای رشد یابد و بعضاً شاهد واژگونی منابع و خدمات شهری باشیم، بطوریکه تا حد زیادی دایره و عرصه عمل خدمات رسانی، برنامه ریزی و تصمیم گیری و تلاش در جهت حل مسایل شهری را بسیار محدود و تنگ نموده است .از این‌رو مشارکت شهروندان در مدیریت شهرها و محل سکونت خود به عنوان یکی از مسایل شهرها ضروری می باشد

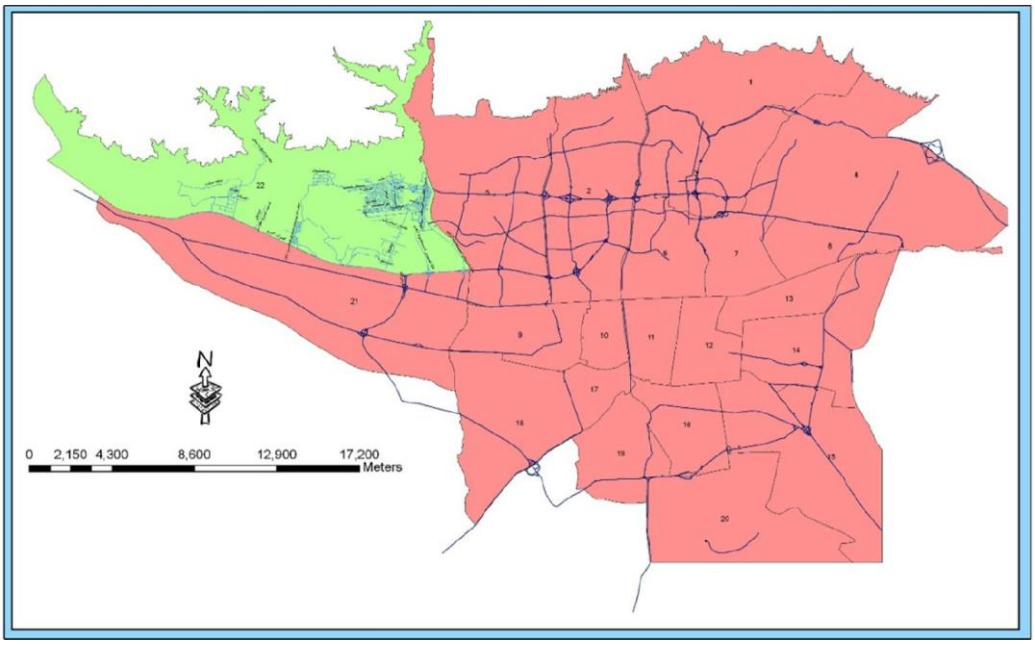
در نظریه‌های سنتی برنامه‌ریزی (رویکرد سیستمی و مارکس گرایی) جایگاهی برای مشارکت شهروندان در نظر گرفته نشده و به مشارکت گروه‌های مردمی اعتباری قائل نشده است. اما در نظریه‌های جدید برنامه‌ریزی (وکالتی و مشارکتی) بحث مشارکت شهروندان مطرح می‌شود و هر کدام از این مکاتب به نحوی مشارکت شهروندان را مدنظر قرار می‌دهند.

روش تحقیق

روش تحقیق برای تبیین وضع موجود و یافتن پاسخ به سوالات تحقیق روش توصیفی تحلیلی است .که در یک کلیت منطقی در قالب فرایند علمی تحقیق صورت می پذیرد. روش گرد آوری اطلاعات به صورت کتاب خانه ای و میدانی است روش میدانی با استفاده از پرسش نامه (از مردمی که به شهرداری منطقه ۲۲ تهران مراجعه کرده‌اند و از۵۰ نفر کارشناسان و متخصصان شهرداریمنطقه ۲۲ تهران) صورت می گیرد. روش تحلیل این داده ها به دو طریق آمار توصیفی که شامل (طبقه بندی داده ها ، فراوانی ، درصد فراوانی و....)و آمار استنباطی که متناسب با نرمال بودن یا عدم نرمالیزه

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

بودن داده ها روش های متناسب با آزمون فرض را ممکن می سازد ، که در این پژوهش به دنبال ماهیت فرض های تحقیق از روش اماری تی تک نمونه ای یا مستقل استفاده شده است .و در نهایت داده ها و اطلاعات مورد نظر با استفاده از نرم افزار spssمورد تجزیه و تحلیل قرارگرفت و از نرم افزار EXCElوARC GISبرای ترسیم جداول و نمودار ها و تعیین ابعاد و نقشه منطقه مورد نظر استفاده گردید .

شکل ۲.شهر تهران و موقعیت منطقه ۲۲ در شمال غرب آن (نگارنده)

یافته‌ها و نتایج

داده های مورد استفاده جهت تحلیل ،به صورت میدانی و در قالب پرسشنامه از شهروندان منطقه ۲۲ مراجعه کنندگان به شهرداری ،مدیران وکارشناسان شهرداری گرداوری شده است. پرسشنامه شهروندان در قالب سوالات بسته شامل شاخص مشارکت با ۲۲ سوال می باشد و پرسشنامه مدیران شامل سوالات بسته و باز می باشد در بخش سوالات بسته شاخص مشارکت ۱۰سوال می باشند و بخش سوالات باز شامل ۶ سوال (زیر ساخت های قانونی و مدیریت واحد یا یکپارچه به منظور تحلیل بیشتر مسله) می باشد . جهت انجام تحلیل های توصیفی و استنباطی،سوالات بسته شهروندان منطقه ۲۲ و مدیران در نرم افزار آماری وارد شد.

تحلیل آمار توصیفی شاخص حکمروایی خوب شهری

- مشارکت در گروه شهروندان

در پژوهش مورد نظر شاخص مشارکت شامل ۲۲ گویه برای شهروندان منطقه ۲۲ تهران می باشد، پاسخها از گزینه خیلی کم (امیتاز ۱)،کم (امتیاز ۲)، متوسط(امتیاز۳)،زیاد (امتیاز ۴)و خیلی زیاد (امتیاز ۵)در نوسان می باشد و پاسخ ها به صورت درصد بیان گردیده است.

به طور کلی میانگین کل گویه ها در منطقه ۲۲ ،۳ می باشد با توجه به این ارقام شاخص مشارکت مطلوب می باشد و شهروندان خواستار مشارکت در مسائل شهری هستند.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

جدول ۱. توزیع درصدی پاسخگویان منطقه ۲۲ برحسب متغیر مشارکت

گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
۱-در تهیه واجرای طرح های توسعه خودم را مسول می دانم	۱۰/۶	۸/۶	۲۸/۶	۴۳/۵	۸/۷	۳/۳۱	۱/۰۹۷
۲-در تهیه و اجرای طرح های توسعه شهری از شهروندان نظر خواهی می شود	۲۸/۶	۵۳/۴	۱۳/۷	۴/۳	۰	۲/۳۳	۲/۶۳
۳-حاضرم درتهیه و اجرای طرح های توسعه شهری به مسولان کمک کنم	۰	۱۰/۶	۳۲/۹	۴۳/۵	۱۳	۳/۵۹	۰/۸۴
۴-با انتخاب شورای شهر موافقم و شرکت در آن را حق خود می دانم	۵/۹	۱۰/۶	۲۲/۴	۳۷/۹	۱۹/۳	۳/۵۳	۱/۱۰۸
۵-با افزایش تعداد اعضای شورای شهر موافقم	۵/۶	۲۴/۲	۴۱	۱۴/۳	۱۴/۹	۳/۰۹	۱/۰۹۸
۶-با برگزاری انتخاب شهرداران با رای مستقیم مردم موافقم	۸/۷	۱۴/۹	۴/۳	۴۲/۹	۲۹/۲	۳/۶۹	۱/۲۷
۷-با تشگیل و فعالیت شورایاری ها محلات موافقم	۵/۶	۱۹/۹	۳۱/۱	۳۳/۵	۹/۹	۳/۲۲	۱/۰۵۵
۸-وضعیت رعایت منشور حقوق شهروندی را در منطقه ۲۲ مناسب می دانم	۳۶/۶	۲۴/۲	۲۹/۸	۹/۳	۰	۳/۱۲	۱/۰۱۵
۹-اجرای طرح ها متناسب با خواست شهروندان است و نیاز های آنان را پاسخ می گوید	۲۸	۱۹/۹	۴۷/۲	۵	۰	۲/۲۹	۰/۹۳
۱۰-تشکل های مردمی در رابطه با مسائل شهری به تعداد کافی وجود دارد	۴۱	۲۳/۶	۳۵/۴	۰	۰	۱/۹۴	۰/۸۷۵
۱۱-افراد غیر مسول و خارج از حوزه های شهرداری در تصمیم گیری های شهری دخالت می کنند	۹/۳	۱۰/۶	۲۴/۲	۳۴/۲	۲۱/۷	۳/۴۸	۱/۲۱۰
۱۲-افراد و گروه های ذینفع ،در برنامه ریزی مدیریت شهری تاثیردارند	۵	۲۰/۵	۱۳/۷	۳۴/۲	۲۶/۷	۳/۵۷	۱/۲۲
۱۳-شهرداری در برنامه ریزی و اجرای طرح های شهری نظر گروه های محروم را مورد توجه قرار می دهد	۵۷/۱	۹/۳	۳۳/۵	۰	۰	۱/۷۶	۰/۹۲۵
۱۴- شورای شهر و شهرداری در راه اندازی و حمایت از تشکلهای غیر دولتی کمک فراوانی می نمایند	۳۲/۳	۳۲/۶	۴۴/۱	۰	۰	۲/۱۲	۰/۸۶۹
۱۵.همکاری ومشارکت بین شهروندان وشهرداری در امور مختلف وجود دارد	۳۱/۱	۲۶/۱	۳۷/۹	۵	۰	۲/۱۷	۰/۹۳۰
۱۶.شهرداری از مشارکت مردم در صورت بندی سیاست ها و اجرای آن ها بهره می گیرد	۴۲/۹	۱۴/۹	۴۲/۲	۰	۰	۱/۹۹	۰/۹۲۵
۱۷.مسولان از مشارکت در تصمیم گیری ها بهره می برند	۲۳	۴۲	۲۹/۸	۰	۴/۳	۲/۲۰	۰/۹۴۱
۱۸.افزایش مشارکت مردم باعث بالارفتن میزان اعتماد آنان به مسولان می شود	۵	۵	۹/۹	۵۳/۴	۲۶/۷	۳/۹۲	۱/۰۰۶
۱۹.افزایش مشارکت مردم باعث بالارفتن میزان توانمندی مردم می شود.	۰	۰	۴۸/۴	۱۹/۳	۳۲/۳	۳/۸۴	۰/۸۸۷
۲۰-افزایش مشارکت مردم باعث ایجاد حس مسولیت در آنان می شود	۰	۱۵/۵	۹/۳	۴۲/۹	۳۲/۳	۳/۹۲	۱/۰۱۸
۲۱-استفاده از مشارکت شهروندان باعث حمایت و پشتیبانی از آنان می شود	۰	۰	۲۴/۲	۳۴/۲	۴۱/۶	۴/۱۷	۰/۷۹۵
۲۲-بهره گیری از مشارکت شهروندان باعث بالا رفتن قدرت انان می شود.	۰	۵	۲۹/۲	۳۳/۵	۳۲/۳	۳/۹۳	۰/۹۰۲

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

شاخص مشارکت شامل ۲۲ گویه برای شهروندان منطقه ۲۲ می باشد که در این میان گویه (استفاده از مشارکت شهروندان باعث حمایت و پشتیبانی از آنان می شود) با ۴/۱۷بالاترین میانگین و سپس گویه (بهره گیری از مشارکت شهروندان باعث بالا رفتن قدرت انان می شود.) با ۳/۹۳ میانگین دارای بالاترین امتیاز می باشد .
و گویه (شهرداری در برنامه ریزی و اجرای طرح های شهری نظر گروه های محروم را مورد توجه قرار می دهد) با ۱/۷۶ پایین ترین میانگین و سپس گویه (تشکل های مردمی در رابطه با مسائل شهری به تعداد کافی وجود دارد) با ۱/۹۶دارای پایین ترین میانگین می باشند.

- **مشارکت در گروه مدیران**

در این پژوهش این متغیر شامل ۱۰ گویه برای مسولین شهری می باشد. در پرسشنامه مدیران سوالات ۱تا ۱۰طیف امتیازات اختصاص یافته به پاسخها از گزینه خیلی کم (امیتاز ۱)،کم (امتیاز ۲)، متوسط(امتیاز۳)،زیاد (امتیاز ۴)و خیلی زیاد (امتیاز ۵)در نوسان می باشد وپاسخ ها به صورت درصد بیان گردیده است .در گروه مدیران و مسولین شهری میانگین کلی این شاخص ۲/۷۲ می باشد.

جدول ۲. توزیع درصدی پاسخ مدیران برحسب متغیر مشارکت

گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	میانگین	انحراف معیار
۱–در تهیه و اجرای طرح های توسعه شهری از شهروندان نظر خواهی می شود .	۴۴	۲۲	۲۴	۶	۴	۲/۰۴	۱/۱۴۲
۲–با تشکیل و فعالیت شورایاری ها محلات موافقم .	۱۶	۸	۳۶	۲۶	۱۴	۳/۱۴	۱/۲۴۵
۳–اجرای طرح ها متناسب با خواست شهروندان است و نیاز های آنان را پاسخ می گوید .	۱۲	۲۸	۳۸	۲۲	۰	۲/۷	۰/۹۵۲
۴–افراد غیر مسول و خارج از حوزه های شهرداری در تصمیم گیری های شهری دخالت می کنند .	۱۴	۲۲	۲۴	۳۲	۸	۲/۹۸	۱/۲۰۳
۵–افراد و گروه های ذینفع ،در برنامه ریزی مدیریت شهری تاثیر گذارند .	۱۴	۲۲	۲۴	۳۲	۸	۳/۳۲	۱/۱۱۴
۶–شهرداری در برنامه ریزی و اجرای طرح های شهری نظر گروه های محروم را مورد توجه قرار می دهد .	۱۲	۴	۳۴	۴۰	۱۰	۲/۵۶	۱/۰۹۰
۷– شورای شهر و شهرداری در راه اندازی و حمایت از تشکلهای غیر دولتی کمک فراوانی می نمایند .	۲۰	۲۶	۳۶	۱۴	۴	۲/۴۲	۰/۸۳۵
۸.شهرداری از مشارکت مردم در صورت بندی سیاست ها و اجرای آن ها بهره می گیرد.	۱۴	۴۶	۳۴	۶	۰	۲/۳۲	۰/۷۹۳
۹.مسولان از مشارکت در تصمیم گیری ها بهره می برند.	۱۶	۳۰	۳۶	۱۸	۰	۲/۵۶	۰/۹۷۲
۱۰–استفاده از مشارکت شهروندان باعث حمایت و پشتیبانی از آنان می شود .	۱۰	۲۴	۱۸	۳۲	۱۶	۳/۲۰	۱/۲۶۱
جمع میانگین :2/72							

همانطور که در جدول ۲ نیز مشاهده می‌شود گویه افراد و گروه های ذینفع در برنامه ریزی مدیریت شهری تاثیر گذارند با ۳/۳۲ بالاترین میانگین وگویه (در تهیه و اجرای طرح های توسعه شهری از شهروندان نظر خواهی می شود با ۲/۰۴پایین ترین میانگین می باشد . این موضوع عدم توجه مدیران به مشارکت مردم با وجود در خواست آنها برای مشارکت را بیان می کند.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

تحلیل آمار استنباطی شاخص حکمروایی خوب شهری

در بخش امار استنباطی ابتدا به تحلیل پایایی شاخص پژوهش می پردازیم ،سپس آزمون نرمالیته داده ها را بررسی خواهیم کرد همچنین برای بررسی وضعیت شاخص حکمروایی (مشارکت) در منطقه ۲۲ تهران و میزان برخورداری این منطقه از شاخص های مورد نظر را با توجه به آزمون نرمالیته بودن داده ها آزمون مورد نظر را به کار خواهیم گرفت .

- تحلیل پایایی

همانطور که در جدول ۳ مشاهده می شود متغیر مشارکت پرسشنامه شهروندان با ۲۲ گویه از این پایایی ۷۵/. برخوردار است که می توان پایایی آن را خوب تلقی نمود.

جدول ۳. پایایی پرسشنامه شهروندان

ردیف	متغیر	تعداد گویه‌ها	ضریب پایایی درونی
۱	مشارکت	۲۲	۰/۷۵

همانطور که در جدول ۴ مشاهده می شود متغیر مشارکت پرسشنامه مدیران با ۱۰ گویه از این پایایی ۷۹/. برخوردار است که می توان پایایی آن را خوب تلقی نمود .

جدول ٤. پایایی پرسشنامه مدیران

ردیف	متغیر	تعداد گویه‌ها	ضریب پایایی درونی
۱	مشارکت	۱۰	۰/۷۹

- بررسی توزیع نرمال داده‌ها

برای بررسی طبیعی بودن توزیع داده‌های پژوهش از آزمون کالموگراف – اسمیرنوف استفاده شد، تا از نرمال بودن داده ها اطمینان حاصل شود .هنگام بررسی نرمال بودن داده ما فرض صفر را مبتنی بر اینکه توزیع داده ها نرمال است را در سطح خطای ۰.۰۵ آزمون کردیم . بنابراین اگر آماره آزمون بزرگتر مساوی ۰.۰۵ به دست آید ، در این صورت دلیلی برای رد فرض صفر مبتنی براینکه داده ها نرمال است ، وجود نخواهد داشت . به عبارت دیگر توزیع داده نرمال خواهد بود . نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد، که با توجه به سطح معنی‌داری در هر آزمون، فرض طبیعی بودن توزیع داده‌ها درتمامی ابعاد چه از نظر شهروندان و چه از نظر مسئولین شهری تأیید شد.

جدول ۵. پایایی پرسشنامه مدیران

گروه	Z کالموگراف	سطح‌معنی‌داری	نتیجه آزمون
شهروندان	۱/۳۳	۰/۰۵۷	توزیع نرمال است
مدیران	۱/۲۴	۰/۰۹	توزیع نرمال است

- بررسی وضعیت حکمروایی خوب شهری (شاخص مشارکت) از دیدگاه شهروندان

بین شاخص مشارکت با مقدار متوسط در منطقه ۲۲ تفاوت معنی‌داری وجود ندارد، در نتیجه می‌توان گفت و وضعیت مطلوب می‌باشد.

جدول ٦ .شاخص مشارکت از دیدگاه شهروندان و مقدار متوسط

متغیر	میانگین±انحراف استاندارد	Test value	تفاوت میانگین	T	df	P
مشارکت منطقه ۲۲	۳/۰±۰۰/۲۸	۳	۰/۰۱	۰/۳۹۵	۱۶۰	۰/۰۰۱

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

*: در سطح معنی‌داری P<۰/۰۵ معنی‌دار است.

- **بررسی وضعیت حکمروایی خوب شهری (شاخص مشارکت) از دیدگاه مسئولین و مدیران شهری**

با توجه به جدول ۷ بین شاخص مشارکت با مقدار متوسط از دیدگاه مسئولین تفاوت معنی‌داری وجود دارد، با توجه به اینکه میانگین آن کمتر از عدد سه می‌باشد می‌توان اذعان کرد که وضعیت شاخص مشارکت از دیدگاه مسئولین شهری نامطلوب می‌باشد.

جدول ۷. تفاوت بین شاخص مشارکت از دیدگاه مسئولین شهری و مقدار متوسط

متغیر	میانگین±انحراف استاندارد	Test value	تفاوت میانگین	T	df	p
شاخص مشارکت	۲/۰±۷۲/۳۹	۳	-۰/۲۸	-۰۵/۰۰۵*	۴۹	۰/۰۰۱

*: در سطح معنی‌داری P<۰/۰۵ معنی‌دار است.

تحلیل کیفی سوالات باز پرسشنامه

تحلیل ها براساس نظر پاسخگویان به صورت زیر می باشد .

- **تحلیل نقش شهرداری در مدیریت شهر منطقه ۲۲:**

در سوالی که از کارشناسان درباره نقش شهرداری پرسیده به این نتایج رسیده

نقش شهرداری دو قسمت نظارتی، هماهنگی و عملیاتی می باشد .

نقش نظارتی و هماهنگی :با هماهنگی و نظارت برسازمان ها و نهادهای اداره دهنده خدمات شهری از سوی شهرداری ها می تواند باعث هماهنگی جنبه های مختلف اداری در شهر و جهت دهی به توسعه آن ها می شود .مانند نظارت برساخت و ساز ها

نقش عملیاتی :اجرای پروژه های عمرانی از قبیل ایجاد فضای سبز ،پل سازی ،آسفالت معابر ،احداث معابر و اجرایی طرح های اجرای و خدماتی

اکثر پاسخ دهندگاه عقیده داشتن بیشتر شهرداری به نقش عملیاتی پرداخته است برخی بیان کردن با توجه به مدیریت متمرکز در ایران شهرداری اجرا کننده قوانین است و خود نقشی در ایجاد قوانین شهری ندارد و نمی تواند حتی در تصمیم گیری ها مستقل عمل کند وهمیشه افراد ذی نفوذ بربرنامه ریزی دخالت کرده آن را تغییر می دهند در نتیجه نمی تواند به نقش نظارتی و مدیریتی آن کمک کند وبرخی بیان کرده هماهنگ کردن ارگان های دولتی و مردمی به وسیله شهرداری خیلی ضعیف می باشد.

- **لزوم ایجاد قوانین جدید در جهت هماهنگ کردن اداره شهر**

در سوالی که با این عنوان مطرح شد

عده کمی مخالف بودن و بیان می کردن با اصلاح قوانین شهری نیازی به وضع قوانین جدید نیست .لکن اکثریت موافق بودن و بیان می کردن هم قوانین جدید وهم اجرا نمودن قوانین قبلی که بدان مراجعه نمی شود وعمل نمی گردد .در این خصوص برخی بیان می کردن قوانین موجود با توجه به پویای شهر ها انعطاف پذیری لازم را نداشته و نیازمند بروز رسانی آن احساس می شود که در این زمینه پیش نویس قانون جامع مدیریت شهری که توسط شهرداری تهران تدوین شده در صورت تصویب در مجلس می تواند به این امر کمک کند .وبرخی اتخاذ قوانین با هدف مدیریت یکپارچه شهری را اجتناب ناپذیر می دانستند و بیان می کردن هماهنگی بین سازمانی نیازمند مدیریت واحد با هدف ارتقا سطح خدمات

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

رسانی و رسیدگی به موازی کاری می باشد .و برخی بیان می کردن قطعا لازم است اما این که دستگاه های اجرایی حاضر به کم شدن اختیارات و حوزه فعالیت های خود شود امری محال به نظر می رسد .

- **استفاده از تجربه مدیران قبل و حال حاضر**

در این سوال اکثریت براین باور بودن که به ندرت یا اصلا استفاده نمی شود به این دلایل که مدیریت شهری براساس مدیریت سیاسی می باشد و با آمدن هر مدیری تمام سیاست ها و اولویت های جدید عرضه می گردد
برخی می گفتن بسیار زیاد استفاده می شود اما چون این تجربه ها به صورت محلی می باشند کارایی زیادی ندارند علاوه براین نگاه به مدیران گذشته حالت خصمانه می باشد .

- **نگرش سیستمی و یکپارچه سازی برنامه های مدیریت شهری در روند کار شهرداری**

در این سوال اکثریت براین باور بودن که تا حدودی و خیلی کم ولی جزو اولویت های نهاد می باشد وبا ایجاد دستورالعمل ها و سازوکار هایی در صدد برآورد این هدف می باشد . نسبت به قبل پیشرفه مناسبی داشته است اما هنوز بین معاونت ها و سازمان های تابعه شهرداری چیزی تحت عنوان عضوی از یک سازمان واحد وجود ندارد .وبرخی بیان می کردن در دورن خود مجموعه شهرداری در انجام امور محوله به خوبی انجام شده است اما باز خورد بیرون آن مناسب نبوده و عملا نتیجه مناسب در بهبود مدیریت شهری نداشته است .و عده خیلی کمی بیان می کردن خیلی زیاد وجود دارد برای نمونه سیستم یکپارچه سازی شهر سازی ،اتوماسیون های اداری و روند رسیدگی به پرونده های کمیسیون ماده صد .

- **فرهنگ سازی و نهادسازی هدفمند و هماهنگ مدیریت واحد شهری**

در سوالی که با این عنوان مطرح شد اکثریت بر این عقیده بودن که فرهنگ سازی وجود ندارد فقط در حد حرف است و به عنوان جملات پر طمطراق همواره مورد سواستفاده قرار گرفته نیازی به فرهنگ سازی نیست و راه حل ایجاد و تصویب قوانین در مدیریت یکپارچه شهری به همراه مجری و ناضرمی توان بخش عمده مسائل را حل کرد
و برخی بیان می کردن به نظر می رسد خیلی موفق نبوده باید از تجربه کشور های صنعتی و موفق در این عرصه استفاده گردد .و عده خیلی کمی بیان می کردن در کلیه مناطق فرهنگ سازی توسط عواملی وجود دارد واین روند رو به رشد است و قابل تقدیر می باشد .

نتیجه گیری

یکی از موفقیت آمیزترین الگوها در زمینه مدیریت شهری، الگوی حکمرانی خوب شهری است که در واقع یک سیستم مدیریت شهری به شکل مشارکتی می باشد، که سه نهاد جامعه مدنی، بخش خصوصی و دولت در تمامی تصمیم گیری های مربوطه مشارکت می کنند. این الگو، با معیارهایی چون مشارکت، شفافیت، پاسخگویی، قانونمندی، عدالت، کارآیی و اثربخشی و جهت گیری توافقی که بر بینش راهبردی و تمرکززدایی تاکید دارد به عنوان اثربخش ترین، کم هزینه ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت نظام پیچیده و چند سطحی امروزه شهرها، مطرح شده است. محوریت این رویکرد در مدیریت شهری، بر مبنای توسعه ای مردم سالار و برابر خواهانه، برای تاثیر گذاری تمامی نیروهای دارای نفع و نفوذ در اداره امور شهرها و همچنین پاسخگویی به تمامی نیازهای این گروه ها می باشد.
با کمی دقت می توان دریافت که مفاهیم و شاخصه های حکمرانی خوب شهری یک هدف مشترک را دنبال می کنند و آن مقتدرسازی شهروندان است. مقتدرسازی فرایندی است که از طریق آن افراد به اندازه کافی قدرت می یابند تا در رویدادها و فعالیت موسساتی که بر زندگی آنها اثر می گذارد، مشارکت کنند. بدون مشارکت فعال شهروندان، حکمرانی شهری در مفهوم واقعی آن تحقق نخواهد یافت و مدیریت شهری در چارچوبی محدود و ایستا و بدون مشارکت شهروندان، با اعمال قدرتی یک سویه و مسلط در تصمیم گیری نسبت به مسائل شهر و شهروندان باقی خواهند ماند.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

حضور و مشارکت مردم در اداره امور از اصول بدیهی و اولیه تحقق این نظریه و گام اول رسیدن به حکمروایی خوب شهری می باشد. بنابراین می توان گفت مشارکت شهروندان موتور محرکه مدیریت شهری است که نقش عمده ای در حل بسیاری از مشکلات و مسائل شهری دارد.

اهداف این پژوهش در دو شاخه کمی و کیفی دسته بندی شده است .در قسمت اهداف کمی برای شناخت وضعیت حکمروایی خوب شهری با توجه به شاخص مشارکت به طراحی پرسشنامه ای برای مدیران و شهروندان در قالب سوالات بسته انجام شد. سپس داده های خام را با کمک نرم افراز spss تحلیل کردیم به عبارتی بعد از مشخص شدن نرمال بودن داده ها با توجه به آزمون تی تک نمونه ای یا تی مستقل آزمون شده است. نتایج پژوهش نشان می دهد وضعیت شاخص جکمروایی خوب شهری در زیرشاخص مشارکت از دیدگاه شهروندان در وضعیت نسبتا خوب و از دیدگاه کارشناسان در وضعیت بدی قرار دارد.

به طور کلی مدیران براین عقیده بودن که سازمان های زیادی در امر مدیریت شهر دخیل هستند که با هم دیگر هماهنگ عمل نمی کنند و باعث مشکلاتی برای شهر می شوند به عبارتی مدریت یکپارچه شهری وجود ندارد و نقش شهرداری که در این میان باید هماهنگ کردن و نظارت به کار سازمان ها باشد بیشتر به کار های عملیاتی می پردازد در نتیجه برای رهایی از این وضع موافق بودن که در سطح کلان قوانین باید اصلاح شود و نیاز به قوانین جدید با توجه به برزگ شدن شهر ها و احتیاج به مدیریت یکپارچه و هماهنگ احساس می شود

با جمع بندی از مباحث کمی و کیفی (کمی :آزمون فرضیات ،کیفی :تحلیل سوالات بسته)به این نتیجه می رسیم که حکمروایی درصورتی تحقق پیدا می کند که مدریت یکپارچه ایجاد شود . اولین قدم برای ایجاد مدیریت یکپارچه در راستای حکمروایی ایجاد برنامه ریزی مشارکتی و استفاده از مشارکت همه سازمان ها،ارگان ها دولتی دخیل در اداره شهر ،بخش خصوصی و مردم به صورت هماهنگ است .همین برنامه ریزی باعث می شود حکمروایی با تمام شاخص هایش به تدریج ریشه پیدا کند و بالنده شود.به عبارت دیگر برای ایجاد این انقلاب باید زیر ساخت های قانونی ما اصلاحاتی انجام شود و در عین اصلاحات نظارتی برای انجام آنها باشد باید قوانین ما به سمت ایجاد مدیریت یکپارچه سوق پیدا کندتا با هماهنگی و همکاری به دست آمده از آن نهال کوچک حکمروایی خوب شهری رشد پیدا کند .

پیشنهادات

با توجه به اهمیت چشمگیر مشارکت مردمی و نقش مهمی که حکمرانی خوب شهری در اداره امور شهر دارد و با نظر به نتایجی که از تجزیه و تحلیل این پژوهش به دست آمد راهکارهای زیر جهت ارتقاء سطح این مشارکت پیشنهاد می گردد:

- ✓ رعایت اصول عدالت اجتماعی در روند تهیه طرح ها و توزیع خدمات و فعالیت ها در سطح مناطق شهری. این امر می تواند از جهات متعددی بر رضایتمندی اجتماعی، احساس تعلق به منطقه مسکونی و در نهایت بر مشارکت شهروندان در امور شهری تاثیر مثبتی داشته باشد.
- ✓ جلب اعتماد شهروندان از طرف شهرداری از طریق: برخورد یکسان با همه مراجعین در اعمال ضوابط و مقررات و پرهیز از اعطای هر گونه امتیاز خاص به اشخاص خاص، به فعلیت رساندن نظرات شهروندان، رعایت اصول اخلاقی و پرهیز از هرگونه ضابطه بازی، آمادگی مدیران و مسوولان شهر برای پذیرش انتقاد.
- ✓ با توجه به بررسی های صورت گرفته در این تحقیق، مشخص شد که اکثر پاسخ دهندگان با حقوق و وظایف خود آشنایی چندانی ندارند و اکثر آن ها، مهم ترین وظیفه خود را به عنوان یک شهروند، نظافت و پاکیزگی شهر عنوان کردند. بنابراین آموزش شهروندی و آشنا نمودن شهروندان با مفهوم شهروند، حقوق و وظایف و مسئوولیت های آنان نقش مهمی در افزایش مشارکت شهروندان دارد.

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

- ✓ پیوند بیشتر انجمن های شهری به ویژه شورای شهر با شهروندان از راه افزایش برگزاری نشست ها گردهم آیی ها و سمینارها و بهره گرفتن از دیدگاه های شهروندان در تنظیم آیین نامه ها.
- ✓ شفاف سازی سیاست ها، قوانین و مقررات در زمینه طرح های عمرانی و توسعه.
- ✓ با توجه به اظهار نظر اکثر پاسخ دهندگان مبنی بر نبود سامانه و شبکه ای در سطح شهر جهت انعکاس نظرات، ایده ها، انتقادات و شکایات شهروندان از عملکرد مدیریت شهری، گسترش شبکه های اطلاع رسانی و سامانه های ارتباطی نقش مهمی در افزایش مشارکت شهروندان دارد.
- ✓ ارائه تعاریف مشخص و شفاف برای امور ملی ،منطقه ای و محلی
- ✓ تبیین جایگاه واقعی دستگاه های مختلف در نظام اداری کشور در سه طبقه برنامه ریزی ،مجری و ناظر به منظور جلوگیری از اختلاط کارکردی و عملکردی آنها .
- ✓ تنظیم قوانینی که همه ی اجزای مدیریت شهری را در قالب نهاد شهرداری و سازمان های وابسته پیش‌بینی کند؛
- ✓ نهاد قانون گذاری و سیاست گذاری کلی باید مشخص شود؛
- ✓ نقش شهرداری باید به عنوان متولی اصلی مدیریت شهری مورد پذیرش قرار گیرد؛
- ✓ شهرداری باید ابزارها و سازوکارلازم به منظور هماهنگ کردن دیگر سازمان ها را داشته باشد؛
- ✓
- ✓ برنامه های مدیریت شهری باید به صورت یکپارچه و با مسولیت شهرداری با همکاری همه سازمان ها و ارگان های دیگر تهیه و تمامی سازمان ها در سطح محلی ملزم به رعایت آن باشند؛
- ✓ بهره گیری از قوانین و تجربه مدیران قبل و حال حاضر؛
- ✓ استفاده از نظرات و مشاوره کارشناسان زبده حقوقی برای مطالعه قوانین موجود و تطبیق آن با وضعیت فعلی و ارائه نظرات جدید؛
- ✓ تصویب قوانین مرتبط با حوزه خدمات شهری مالی و دادن قدرت اجرایی به شهرداری؛

منابع

آخوندی، عباسی؛ برک پور، ناصر و ایرج اسدی (۱۳۹۲). آسیب شناسی مدل اداره امور شهر در ایران. فصلنامه پژوهش های جغرافیای. شماره ۶۳، بهار. صص ۱۵۶-۱۳۵.

ارائه مدلی برای ارزیابی چشم انداز سازمان ها با استفاده از روش خاکستری پیاده سازی شده در سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران "سومین کنفرانس بین المللی مدیریت استراتژیک ، تهران، ، ۶۷۴-۶۸۵

پورعزت، حسین، سعیدی رضوانی ، هادی، حمزه ئی، مجید، (۱۳۹۷)، حکمرانی خوب در شهرداری مشهد ، پنجمین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری، مشهد

تقوایی ،علی اکبر ،تاجدار ،رسول (۱۳۹۴) ،"درآمدی بر حکمروایی خوب شهری در رویکرد تحلیلی " فصلنامه مدیریت شهری ،شماره ۲۳

عسگری (الف)،علی ؛طرح طراحی نظام جامع مدیریت مجموعه های شهری کشور ،پژوهشکده شهری و روستایی ،مرحله اول ،۱۳۷۸

عسگری (ب) ، علی ؛ طرح طراحی نظام جامع مدیریت مجموعه های شهری کشور ، پژوهشکده شهری وروستایی ، مرحله سوم ،۱۳۷۸

عسگری (ج) علی ؛ لایحه نظام جامع مدیریت مجموعه های شهری کشور ،پژوهشکده شهری و روستایی ،۱۳۷۸

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

عبدالله زاده بارفروش، احمد؛ حاجی حیدری، نسترن(۱۳۸۳). بررسی مشکلات برنامه راهبردی از دیدگاه خبرگان. دانش مدیریت، شماره ۶۷

فقیهی، ابوالحسن، کاوه تیمور نژاد (۱۳۸۵) نظام پاسخگویی در شهرداری تهران، پژوهشی پیرامون چگونگی ارائه خدمات شهری و رضایت شهروندان "فصلنامه مطالعات مدیریت، شماره ۵۰، ۱۹-۴۸"

فرنچ،درک و هیژ،ساورد (۱۳۷۷)،فرهنگ و مدیریت ،ترجمه محمد صائبی،مرکز آموزش مدیریت دولتی

قالیبافت ،محمد باقر (۱۳۸۶)"حکومت محلی یا استراتژی توزیع فضایی سیاسی در ایران "موسسه انتشارات امیر کبیر ،تهران.

کیاکجوری ،داود .ملک محمدی زنجان، علی اصغر .(۱۳۸۵) .ارائه و توسعه مدلی به منظور ایجاد هماهنگی بین دو یا چند سازمان متولی مسائل مربوط به مدیریت شهری ، اولین کنفرانس برنامه ریزی و مدیریت شهری.

کیانی ،گشتاسب (۱۳۸۷).بررسی وضعیت و عملکرد مدیریت شهری ،نمونه موردی :سکونتگاه های شهری استان چهار محال بختیاری ، استاد راهنما:دکتر مسعود تقوایی ،پایان نامه کارشناسی ارشد ، گروه جغرافیای دانشگاه اصفهان

کاظمیان ،غلامرضا (۱۳۸۳) تبیین رابطه ساختار حاکمیت و قدرت شهری با سازمان یابی فضا ، رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه تربیت مدرس به راهمنایی اکبر پرهیزگار ،تهران ، دانشگاه تربیت مدرس.

کاظمیان، غلامرضا (۱۳۸۶). در آمدی بر الگوی حکمرانی شهری. فصلنامه جستارهای شهرسازی شماره ۲۰-۱۹. بهار .

کاظمیان، غلامرضا (۱۳۹۰)چشم انداز وضعیت مطلوب مدیریت شهری در افق ۱۴۰۴ ،همایش ظرفیت نهادی در شهرداری ها ،سازمان شهرداری های ،تهران.

کاظمیان ، غلامرضا ، نوید سعیدی رضوانی ،۱۳۸۰ ،امکان سنجی واگذاری وظایف جدید به شهرداری ها ،ج ۱ ،انتشارات سازمان شهرداری ها

گولد،جولیوس و کولب ،ویلیام (۱۳۷۶)فرهنگ علوم اجتماعی ، ویراستار : محمد جواد زاهدی مازندرانی ، انتشارات مازیار

تقوایی ،علی اکبر ،تاجدار ،رسول (۱۳۹۴) ،"درآمدی بر حکمروایی خوب شهری در رویکرد تحلیلی " فصلنامه مدیریت شهری ،شماره ۲۳

Auclair, C. (2000), Urban Poverty and Governance Indicators, http://www.findarticles.com

Habitat (2009)،urban Governance index (Ugi) a tool to measure progress in achieving good urban governance .www.un habitat .org.

Hall،J(2005).Governance.published inEncyclopedia of city .Edited dy Roger w.caves،Routledge،London and NewYork.

Hamilton،k.D(1999)Governing metropolitan Areas :Response to Growth and change،Garland publishing ،inc،new York and London.

Hamilton،k.D.(1999)Governing Metropolitan Areas ;Response to Growth and change ،Garland publishing ، Inc newyork and London.

Haus ،Klausen ،Michael ،janErling ،(2013) ،Urban LeadershipandCommunityInvolvement: IngredientsforGood Governance?SAGE Publications ،Urban Affairs Review 2011 47: 256 originally published online 1 December 2010

Kioe sheng ،yap ،(2013) ،Good Urban Governancein Southeast Asia ،SAGE Publications ،Environment and Urbanization ASIA1(2) 131147© 2010 National Instituteof Urban Affairs (NIUA)

Maastricht ،from http ://www.eipa.nl/publications /summaries /1997-2000/working papers /con fe rence proceedings /Amaryllis .pdf

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]

Magre،J and Bertrana،x.(2004)،"Local Governments and public city managers in seventeen European countrhes ، http ://www.csital .org /pdf/documents /2006 -01- local Government –s .pdf

Marshal،M .2004.citizen participation and theneighbor hood context :A new at the co-production of local public Goods .political Research Quarterly.vol57 .NO.2.pp.231-244.

Mattingly،Michael،1994،meaning of urban management cities،vol.11،NO.3.

mc. carney .p& other(1995).towards and unerestanding of Governance –the emergency of and idea and its implications for urban research in developing contries university of troonto.

mccarney،p.،Halfani،m ،Rodriquez،A.(1995)،towards an understanding of governance :the emergence of an idea and its implications for urban research in developing countries .in stren .R،kjellberg، B.(EDS).perspectives on the city .centre for urban and community studies ،university of toronto ،pp.91-142

McGill،R.(1998)،"urban management inDeveloping Countries"،cities،vol.15،NO.6.

MCGill،R،(1998)" urban management in developing countries cities،vol.15No.6.

Miller، D. (2002)The Regional Governing of metropolitan America ،Boulder :west view press.

orum.Authouy،2001 ،Introduction to political sociology ،4th edition ،prentice hall

Tandon, R. (1999), what is Good Govermance? , http://www.findarticles.com

UN (2000), Governance, Participation and Partnerships,http;//www.un.org

[Downloaded from jvfc.ir on 2026-11-09]